

«Εκφρεμές», 1998. Γλυπτική κατασκευή της Λήδας Παπακωνσταντίνου, με βυσσινί βελούδο, φωτεινό κοντί και επιχρυσωμένο κέδρο.

**Δύο σύγχρονες
Ελληνίδες
υπερβαίνουν
με τον τρόπο
τους τα
στερεότυπα
της «θηλυκής»,
«ευαίσθητης»
γραφής**

Γυναίκες ζωγράφοι

Η περιδιάβασή μας σε εκθέσεις γυναικών ζωγράφων οφείλει να ξεκινήσει από την τρομερή αυτοπροσωπογραφία της **Θάλειας Φλωρά-Καραβία**, που παρουσιάστηκε αυτό τον καιρό στην Εθνική Πινακοθήκη (μέρος της συλλογής Περδίου).

Σε αυτό το έργο του 1903, η περίφημη Ελληνίδα ζωγράφος εικονίζει τον εαυτό της καθισμένο μπροστά στο καβαλέτο, τρία τέταρτα. Στο ένα χέρι κρατά την παλέτα και

Του **ΝΙΚΟΥ Γ. ΞΥΔΑΚΗ**

τα πινέλα της, στο άλλο τον χρωστήρα που τη ζωγραφίζει. Οι δυνατές διαγώνιες του καβαλέτου και του σώματος τέμνονται από την αντίρροπή τους της παλέτας: τα σκούρα στα οποία είναι βυθισμένο το κάτω μέρος, ο σκιασμένος κορμός, οδηγούν το βλέμμα αβίαστα στο φωτεινό ασπράδι του γαϊάκι από κει στο πάλι σκιερό αλλά τόσο δυνατό βλέμμα.

Όλος ο πίνακας είναι αυτό το βλέμμα, της αποφασισμένης γυναίκας που εισχωρεί στον ζωγραφικό κόσμο των ανδρών, κοιτώντας κατάματα τον εαυτό της και τον θεατή. Το βλέμμα και το συνοδό υπομειδίαμα δείχνουν ότι η ζωγράφος έχει επίγνωση των δυσκολιών, αλλά πιστεύει στις δυνάμεις της, στον εαυτό της, στην τέχνη της. Ξέρει ότι είναι απόγονος όχι μόνο της θρυλικής Αρτεμισίας Τζεντιλέσκι, αλλά και των αυτοπροσωπογραφούμενων Τιντορέτο, Ρέμπραντ, Βελάσκεθ.

Επιστροφή στο 1999. Οι γυναίκες ζωγράφοι σήμερα φαινομενικά δεν αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα με την Καραβία των αρχών του αιώνα. Εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν όμως αρσενική προκατάληψη, και τα σαχλά στερεότυπα περί γυναικείας γραφής. Αυτά τα στερεότυπα της «θηλυκής», «ευαίσθητης» γραφής έχουν χτυπήσει καλλιτέχνιδες σαν την Μπένγκκλις και την Αμπράμοβιτς. Κι αυτά τα στερεότυπα νομίζω ότι υπερβαίνουν, με τον τρόπο τους, δύο σύγχρονες Ελληνίδες, η **Μαριλένα Ζαμπούρα** στο τελάρο, και η **Λήδα Παπακωνσταντίνου** στις κατασκευές.

Η Ζαμπούρα δείχνει πολύπτυχα αποτελούμενα από μικρές εικόνες, και μερικά μεγάλα ζωγραφικά έργα, φτιαγμένα σε χαρτί ενσωματωμένο σε ύφασμα. Όλο το έργο κρέμεται χαλαρό, χωρίς άλλο υπόστρωμα ή υποστήριγμα, σαν παλιάκη μπάντα, ή σαν ταπισερί. Είναι μια σύγχρονη εκδοχή για ταπισερί.

Η ζωγραφική δείχνει τις αρετές της Ζαμπούρα: την ηγία αίσθηση του χρώματος, το βασάνισμα της επιφάνειας που φαίνεται σαν αβίαστη χειρονομία, τις τονικές μεταπτώσεις, την άνση με την οποία κινείται στις σκοτεινές περιοχές. Το αφήγημά της είναι σχετικά απλό: η γυναίκα που νοσταλγεί την παιδική, το πλάσμα που φέρει και τα δύο φύλα, καθώς και η μετάβαση από τον μακρινό κήπο της παιδικής ηλικίας

στην άνυδρη ενηλικίωση, στη μέση ζωή.

Στο πιο ενδιαφέρον έργο της έκθεσης, η μεγάλη επιφάνεια καταλαμβάνεται από χαρούμενη πολυχρωμία, είναι κυριολεκτικά ένας κήπος: μέσα στα άνθη και την ευφορία του ονείρου ξεπροβάλλουν γυναικείες μορφές, ρεαλιστικές. Όλο το έργο όμως το σχίζουν κατακόρυφα κατάμαυρες φιγούρες παιδιών· η πανδαισία του χρώματος κόβεται από τη μαυρίλα του εφιάλτη. Η παιδική περιοχή δεν είναι κήπος, φαίνεται να λείπει η ζωγράφος, ή τουλάχιστον είναι ο κήπος μετά την Πτώση, μετά τη Γνώση, μετά την αθωότητα. Η Ζαμπούρα εφορμά σε ένα δύσβατο πεδίο, απ' όπου έχει περάσει ο μέγας Κλέε. Κρατάει κάποια σχνά αφηγηματικά στοιχεία, αλλά το ταξίδι συντελείται με την ένταση του χρώματος, με τις πλούσιες ματιέρες, με μετατονισμούς και αποκρύψεις.

Η ψυχική ένταση εκφράζεται εντέλει ζωγραφικά. (Αίθουσα Τέχνης Αθηνών).

Για αποκρύψεις μιλά και η **Παπακωνσταντίνου**. Εδώ κυριαρχούν η χλιδή, η τρυφή, η λαγνεία, ο αισθησιασμός, αλλά και απειλή και ειρωνεία και τρυφερότητα και ιστορική αίσθηση των υλικών. Κυριαρχούν το βαρύτιμο ολομέταξο βελούδο και ο χρυσός. Το προτεταμένο ηβικό όρος είναι ξύλο ελιάς ντυμένο με χρυσό, ακουμπισμένο ράθυμα σε στρώμα από ροζ βελούδο — σαν οδαλίσκη που περιμένει τον πασά. Σε ένα άλλο στρώμα, με παράθυρο στη μέση, εικονίζεται μια σκεφτική ημίγυμη γυναίκα ζωγραφισμένη με καρδούλες: εδώ το έργο είναι το εκτυφλωτικό βαθυκόκκινο βελούδο του στρώματος, ο ορισμός του χρώματος scarlet και της ηδονάθειας· ακριβώς από πάνω αιωρείται ειρωνικά ένας τερσάτιος χρυσός φαλλός — σαν την περίφημη συνταγή του Βιεννέζου ψυχιάτρου: «Penis normalis - Repetatur».

Σε μια σειρά επίτοιχων «μαξιλαριών», πάνω από το ροζ βελούδο έχουν τεντωθεί δαντέλες. Στο κέντρο τους, ένα μικρό παράθυρο που σκεπάζεται μόνο από την δαντέλα. Πίσω από τον φραγμό της φετιχιστικής δαντέλας μισοφαίνεται μια φωτισμένη φωτογραφία, λεπτομέρειες γυμνής σάρκας.

Η δουλειά της Παπακωνσταντίνου υποδαυλίζει φαντασιώσεις, υποκινεί σε ηδονοβλεψία, περικυκλώνει τα στερεότυπα της λαγνείας, κι εκεί που τα δοξάζει τα ανατρέπει κιόλας. Υπαινίσσεται και κρύβει, δείχνει τα πάντα με τις διαφανείς διατάξεις της, κι όμως τα άρρητα παραμένουν κρυμμένα. Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο πάντως σε αυτή την τόσο «γυναικεία» και ταυτόχρονα τόσο macho δουλειά, είναι ο προκλητικά διακοσμητικός χαρακτήρας. Η τρυφλότητα, η πολυτέλεια των υλικών και των άψογων κατασκευών, κανατά σκανδαλώδης, κι αυτό ακριβώς είναι το εννοιακό στρατήγημα: το προφανές ξεγελάει, λέει τα δικά του, το μυστικό είναι αλλού κρυμμένο: στη φαντασία του θεατή. (Επίκεντρο)

Αυτοπροσωπογραφία της **Θάλειας Φλωρά - Καραβία** (συλλογή Γ. Περδίου).